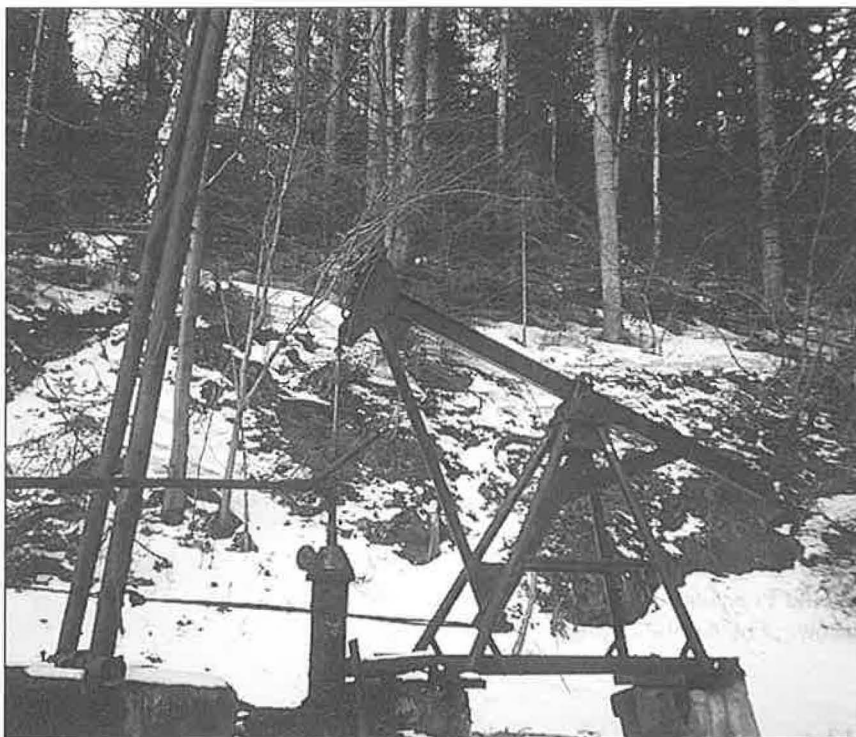

ROCZNIK

RYMANOWA ZDROJU

STOWARZYSZENIE PRZYJACIÓŁ RYMANOWA ZDROJU

1998
TOM IV

FOT-ART'94

Jan Tomkiewicz

„BŁĄDZĄC“ PO WOŁTUSZOWEJ

Artykuł jest próbą odtworzenia części historii Wołtuszowej – miejscowości już nie istniejącej. Turysty pokonujący szlak czerwony lub ścieżkę zdrowia są w większości nieświadomi, że na przestrzeni niespełna 100 lat w tej urokliwej i spokojnej dolinie zaszły tak przeogromne zmiany. Wspomnienia z przeszłości celowo poprzeplatane są opisami tego co jest tam obecnie, po to by uzmysłowić zwiedzającym potrzebę ochrony istniejących jeszcze składników krajobrazu. Historia ostatnich kilkudziesięciu lat nie pozostawiła nam dobrych przykładów zachowywania śladów dziedzictwa kulturowego naszego regionu, czego przykładem może być Wołtuszowa.

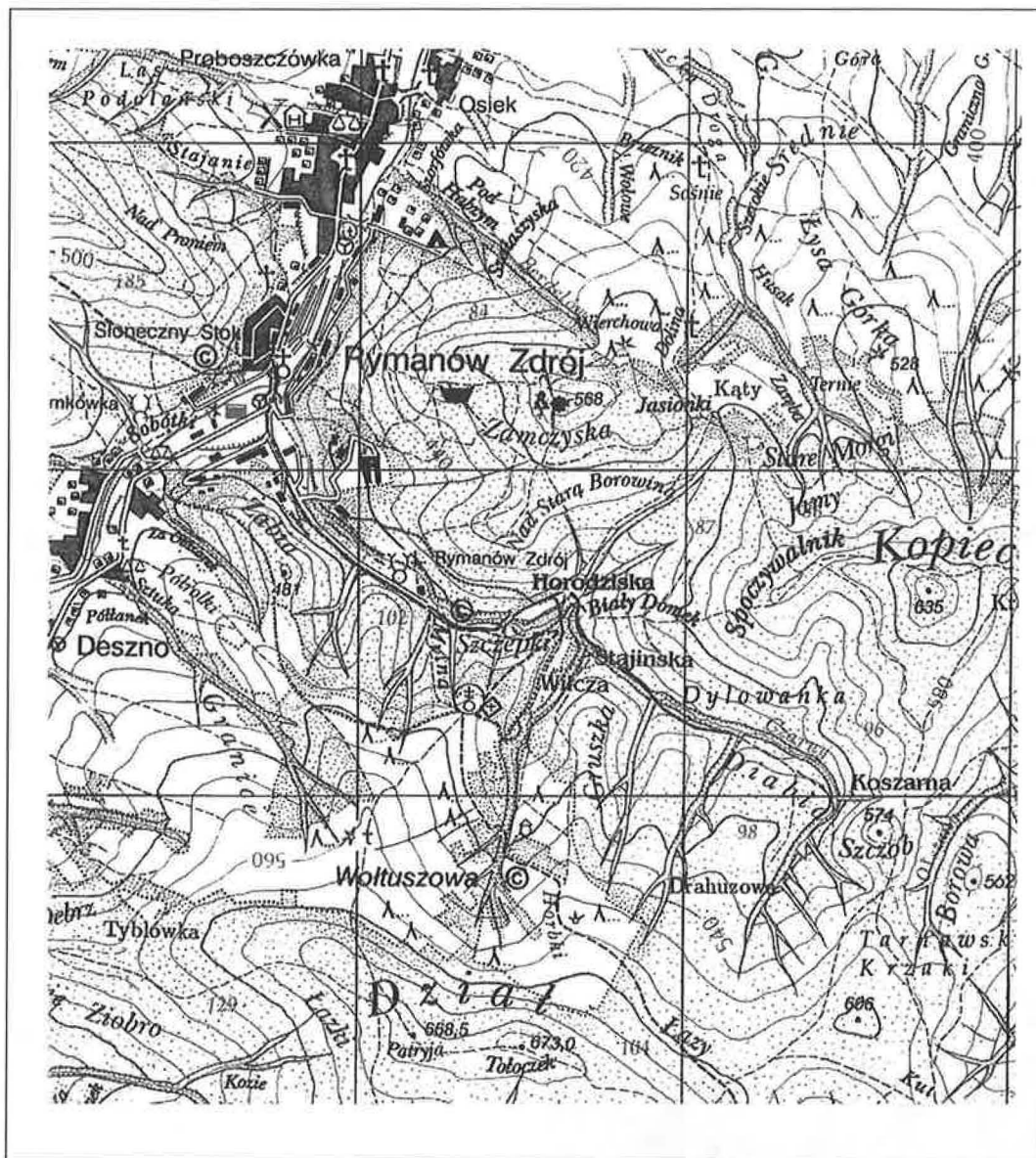
Wśród gór, rozłożystych łąk, z których roztacza się przepiękna panorama, począwszy od gór Słonnych poprzez doły Jasielsko Sanockie z górującymi nad nimi wzniesieniami pogórza Strzyżowsko Dynowskiego a skończywszy na strzelistej Cergowej, założona została na prawie wołoskim miejscowość Wołtuszowa. Pierwsza historyczna wzmianka pochodzi z 1470 roku i wymienia wieś Valatosawa.¹ Jej mieszkańcy, podobnie jak ludność wielu miejscowości w Beskidzie Niskim i Bieszczadach, zostali przesiedleni w ramach 'Akcji Wisła' na Ukrainę i w przeciągu kilku godzin miejscowość opustoszała.

Idąc do Wołtuszowej szlakiem czerwonym z Rymanowa Zdroju nie sposób nie zauważyć starej zabudowy Rymanowa Zdroju z willą 'Leliwą', 'Zofią' oraz 'Marią' (dawniej willa 'Pod Matką Boską'). Za tą

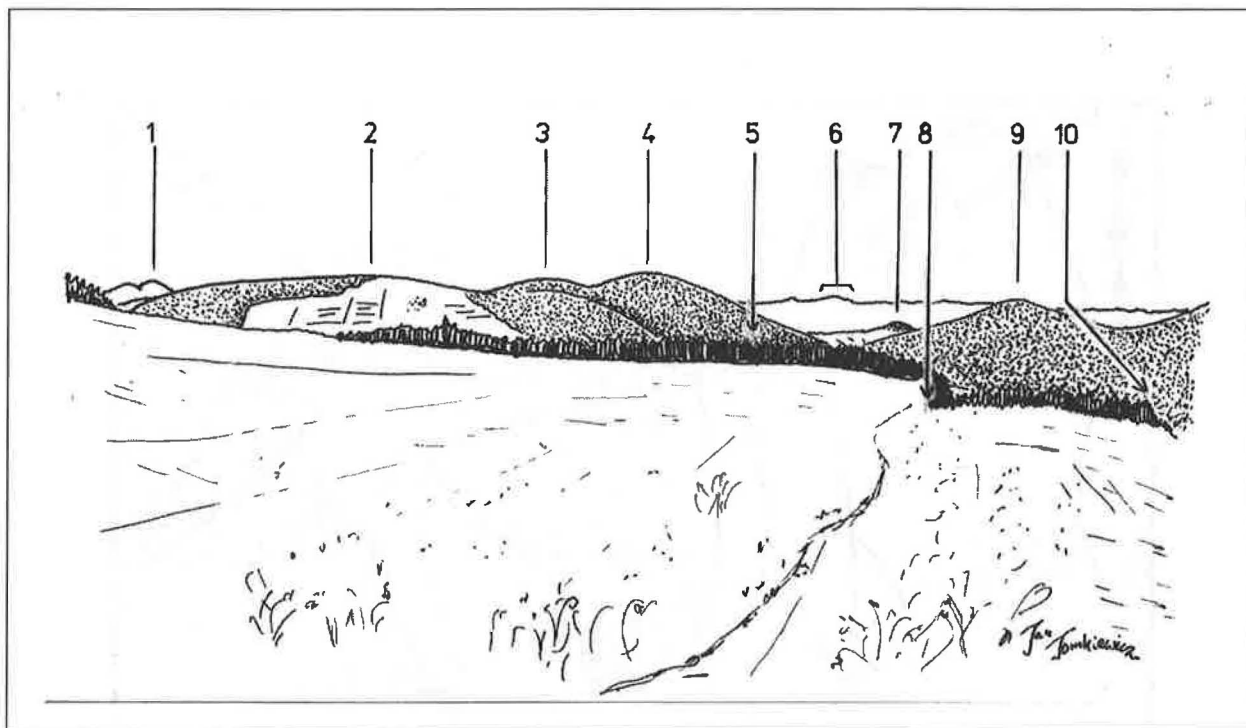

Cerkiew w Wołtuszowej na podstawie obrazu Jerzego Zmarza.

ostatnią, około 100 m pod stokiem Żabiej Góry, usytuowane były, przed II wojną światową, korty tenisowe. Miejsce było rewelacyjne, ponieważ Żabia Góra chroniła je przed często wiejącymi w tej okolicy wiatrami, jak również zasłaniała przed upalnym południowym słońcem. „Kilkadziesiąt metrów dalej w głąb doliny po lewej stronie tam gdzie potok Czarny wartko przelewa się pomiędzy skałami w jego nurcie wykonywano zabieg tzw. 'zimnych kąpeli', a osoba która je prowadziła otrzymała przydomek 'Zimna Marysia.'² W dolinie, gdzie dzisiaj znajduje się leśniczówka, pracował przed wojną tartak dający zatrudnienie mieszkańcom okolicy. W miejscu gdzie szlak opuszcza dolinę Czarnego potoku, pomiędzy drogą a potokiem w latach międzywojennych właściciel Rymanowa Zdroju hrabia Jan Potocki rozpoczął budowę małej ziemnej zapory, która miała spiętrzyć wody Czarnego potoku tworząc rekreacyjny zalew. Inwestycja nie została dokończona ponieważ podobno zastrajkowali robotnicy niezadowoleni prawdopodobnie z płacy. Dzisiaj, wśród drzew i krzewów, można dostrzec resztki niedokończonej budowli. Tam gdzie szlak czerwony gwałtownie skręca w prawo na południe i stromo pnie się do góry w bocznej dolince Czarnego potoku, w której usytuowana była niegdyś Wołtuszowa. Prawie u jej wylotu znajdował się niegdyś mały folwark, w którym część swojego życia spędziła hrabina Anna z Działyńskich Potocka, założycielka Rymanowskiego Zdroju.³ Po śmierci swego męża Stanisława Potockiego wydzierżawiła majątek rymanowski. „Nie chcąc mieszkać w jednym domu z dzierżawcą, beczynnim, bo ani kawałka ogrodu zostawić nam nie chciał, wyporządziłam domek na Wołtuszowej, w którym mieszkał kiedyś leśnik i karbownik i tam przenieśliśmy się. Z wszystkich lat mego wdowieństwa najmilsze mi były ponoć te lata, gdy młodsze dzieci były jeszcze przy mnie, a starsze przyjeżdżały na wakacje w to prześliczne ustronie. Cha-

Fragment mapy turystyczno – nazewniczej 'Okolice Rymanowa Zdroju' 1997
 autorstwa Wojciecha Krukara.

Panorama ze stoków Działu w kierunku północno – zachodnim.

1. Cergowa 716.
2. Kopa 640.
3. Sucha Góra 611.
4. Mogiła 606.
5. Rymanów Zdrój.

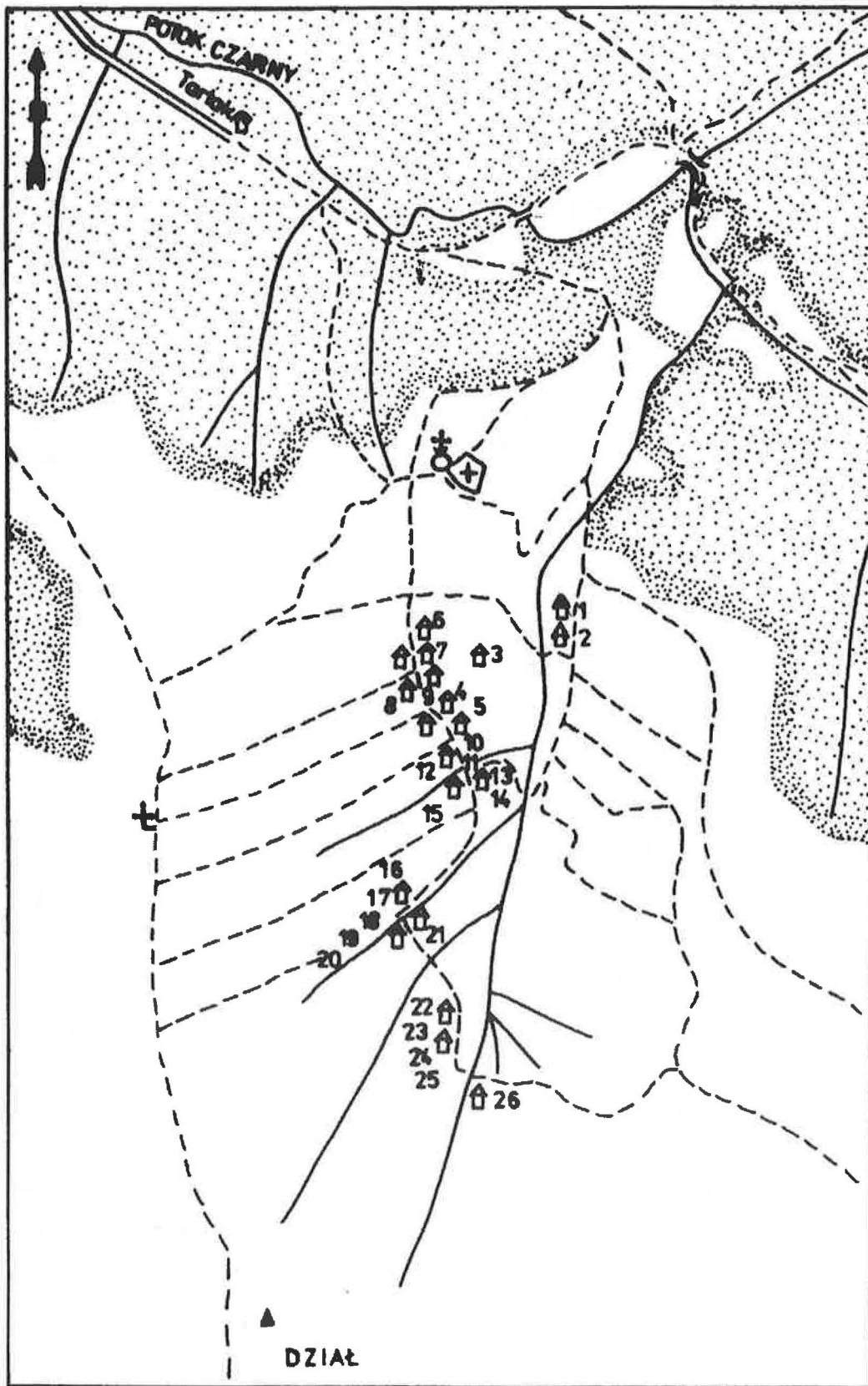
6. Sucha Góra 591, Prządki, Zamek „Kamieniec“.
7. Kalwaria nad Rymanowem.
8. Kapliczka pod Starym Modrzewiem.
9. Zamczyska 568.
10. Wołtuszcowa.

tyńka była maleńka, ale ślicznie urządzona, pełna wonnego ziela i kwiatów, pełna śpiewu i wrzawy mojej siódmki. Nie miałam ni ekonoma ni karbownika nawet. Sama z parobkami prowadziłam gospodarstwo na kilkudziesięciu morgach i szło mi doskonale... Miłe były stosunki z wioską, która cieszyła się z naszego wśród niej przebywania. Wójt i wójtowa raniutko czasem wszystkie kąty obeszl, czy nam czego nie potrzeba. Wójt doradzał mi w gospodarstwie, przypominał co zrobić trzeba. Prowadziła do Wołtuszcowej droga nie do przebycia, przez las, gdzie konie pod brzuchy zapadały w błoto. Wzięliśmy się do jej naprawy...⁴ W następnych latach dzięki firmie, która zajmowała się poszukiwaniem ropy naftowej w okolicy, droga została utwardzona. „Pod górą Kopiec zainstalowano szyby wiertnicze (jeden w dolinie Czarnego potoku za Polaną Horodziska, drugi na południowo – zachodnim stoku Kopca, a na małym grzbiecie opadającym w dolinę Czarnego potoku wybudowano mały budynek kopalnictwa nazywany często 'Białym domkiem'. Droga do niego od strony doliny Czarnego potoku budowana była w okresie I wojny światowej. Hrabia Jan Potocki sprzeciwiał się roz-

budowie kopalni i dalszemu pozyskiwaniu ropy naftowej ponieważ twierdził, że zagraża to egzystencji zdrojowych wód mineralnych, dlatego prowadził spór z właścicielem kopalni.⁴⁵ Wkrótce wydobywania ropy zaprzestano, a urządzenia wiertnicze zdemontowano. W dolinie Czarnego potoku przed II wojną światową znajdowały się bogate złoża borowiny. Najbardziej obfite występowały w dolinie opadającej z przełęczy pomiędzy Zamczyskami i Kopcem, gdzie borowina była ponoć najwartościowsza. Miejsce to często było odwiedzane przez kuracjuszy przyciągając ich swym korzystnym mikroklimatem.⁴⁶

Obecnie na polanie, przy której stały zabudowania folwarku mieści się 'Leśna Klasa Dydaktyczna', a miejsce przez starszych mieszkańców Rymanowa i okolic nazywane jest 'Stajnikami'. Opodal 'Stajnik', w kierunku Wołtuszcowej, rozciąga się rozległa polana 'Wilcza'. Nazwa jej upamiętnia tzw. 'Akcję wilczą' prowadzoną w latach 50. i 60., w których to wilków było za dużo, co zagrażało populacji innych zwierząt. Odstrzelono tutaj kilka sztuk tych drapieżników.

Dzisiaj materialnych śladów dawnej historii miejscowości Wołtuszcowa pozostało niewiele. Miejsce

Lokalizacja gospodarstw w Wołuszowej.

w kręgu starych lip, gdzie stała kiedyś cerkiew, w której spotykali się mieszkańcy na nabożeństwach i którą wspominają jeszcze do dnia dzisiejszego starsi mieszkańcy okolic Rymanowa.⁷ „Na nabożeństwa do cerkwi dojeżdżał ksiądz z Deszna. Do jego obowiązków należało również poświęcanie nowo wybudowanych domów. Wanio Krasowski, gajowy mieszkający w Wołtuszwowej, rozebrał stary dom i na jego miejscu wybudował nowy. Zaprosił on ludzi ze wsi, swoich znajomych i przyjaciół w tym gajowych z okolicznych wsi: Jędrzeja Rodzinkę – gajowego z Głębokiego, starszego gajowego Andrzeja Wołczańskiego. Ksiądz poświęcił dom a później odbyła się gościna.“⁸ Na wschód od cerkwiska na zboczu natrafić można na resztki cmentarza wśród zniszczonych nagrobków znajduje się jeden z zachowaną datą 1889 r. Gdy udamy się w głąb małej dolinki starą drogą, którą dzisiaj prowadzi szlak czerwony, to natkniemy się tam na ślady dawnej zabudowy. Wałące się piwnice, studnie a wokół nich stare sady ze zdziczałymi już jabłoniemi, grusząmi, śliwami i czereśniami. Na łąkach pod zachodnią kulminacją Działa, który góruje od południa nad okolicą, przy starym i wyświechtanym przez burze i wiatr modrzewiu stoi ruina kamiennej kapliczki z końca XIX w.

W samej dolince, która zamykana jest od południa imponującym Działem 668 m. stało przed II wojną światową 28 domów.

Lista mieszkańców Wołtuszwowej przed wysiedleniem z lokalizacją ich gospodarstw w terenie:⁹

1. Гамзяк	– Hamzak
2. Красивський	– Krasiwskij
3. Бурдаш	– Burdasz
4. Лех	– Łeh
5. Янечек	– Janeczek
6. Хань	– Hań
7. Хамко	– Hamko
8. Максимович	– Maksymowycz
9. Гарус	– Harus
10. Гарус	– Harus
11. Драгус	– Drahus
12. Рачинський	– Raczynskij
13. Бучок	– Buczok
14. Фальчик	– Falczyk
15. Драгус	– Drahus
16. Ленко	– Łeńko
17. Максимович	– Maksymowycz
18. Максимович	– Maksymowycz
19. Мельник	– Melnyk
20. Дмула(?)	– Dmuła (?)
21. Драгус Т.	– Drahus
22. Бичко	– Byczko
23. Драгус Іа.	– Drahus
24. Рудавський С.	– Rudawskij S.
25. Рудавський М.	– Rudawskij M.
26. Рудавський Ст.	– Rudawskij St.

Po wysiedleniu miejscowej ludności w 1945 roku pozostałe zabudowania zostały spalone, drewniana cerkiewka przetrwała do 1953 roku, w którym to na polecenie miejscowych władz została rozebrana. Do dnia dzisiejszego, w kręgu starych lip, przetrwały resztki kamiennej chrzcielnicy jedynej pamiątki po nieistniejącej cerkiewce.

Przypisy

1. O Wołtuszwowej piszą Krzysztof Smerecki i Jerzy Zmarz w artykule „Dlaczego Rymanów Zdrój“ w: Rocznik Rymanowa Zdroju 1 997, tom II, str. 8.

2. Na podstawie wywiadu z Józefem Ziajką z 27.IV.1994.

3. O folwarku wspomina nieżyjący już wnuk Anny z Działyńskich Potockiej dr Ignacy Potocki, patrz: Rocznik Rymanowa Zdroju, tom III str. 55.

4. Anna z Działyńskich Potocka, Mój pamiętnik, Kraków 1927.

5. Na podstawie wywiadu z Józefem Ziajką z 27.IV.1994.

6. Tamże.

7. Pobyt w cerkwi wspomina dr Ignacy Potocki, w: Rocznik Rymanowa Zdroju 1998, tom III, str. 55.

8. Na podstawie wywiadu z Józefem Ziajką z 03.III.1999.

9. Listę mieszkańców i lokalizację ich gospodarstw ustalił Wojciech Krukar

Kapliczka pod starym modrzewiem fot. Jan Tomkiewicz, grudzień 1998.